

Αντιγράφοντας τους ιστορικούς

ΑΝΑΦΟΡΕΣ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΒΑΣΙΛΙΚΩΝ

Κατά την αρχαιότητα πόλεις – κράτη στη Λέσβο ήταν , ως γνωστό, η Μυτιλήνη, η Μήθυμνα, η Άντισσα, η Ερεσός και η Πύρρα.

Το 167 π.Χ. η Άντισσα καταστράφηκε από τους Ρωμαίους και η επικράτειά της συγχωνεύτηκε με την επικράτεια της Μήθυμνας .

«Κοντά στις εκβολές του ποταμού Βούβαρη, βρίσκονται τα ερείπια της αρχαίας πόλης της «Πύρρας», καταποντισμένα στη θάλασσα και ορατά όταν το νερό ηρεμεί, η θέα των οποίων προκαλεί δέος. Η Πύρρα ήταν μια από τις πέντε πόλεις - κράτη της Λέσβου κατά την αρχαιότητα. Η ύπαρξή της χρονολογείται από τον 10ο - 8ο π. Χ. μέχρι το 231 π. Χ. όπου ισχυρός σεισμός κατέστρεψε την πόλη και με την παλίρροια που προκάλεσε βύθισε τμήμα της. Η θέση που κατείχε η Πύρρα στην αρχαιότητα ήταν ιδεώδης. Στο πλάτωμα πάνω από τη θάλασσα, δέσποζε στην γύρω θαλάσσια και χερσαία περιοχή. Το τείχος του περιβόλου, ακολουθώντας το χείλος του πλατώματος, έφτανε το 1,5 χλμ., περιλαμβάνοντας στα όριά του έκταση 73 στρεμμάτων. Πύλες υπήρχαν στα σημεία που απέληγαν στο υψίπεδο οι φυσικές αναβάσεις των γενικά ανηφορικών και δύσβατων πλαγιών.

Στην ίδια περιοχή έχουν βρεθεί επίσης και τα ερείπια παλαιοχριστιανικής βασιλικής. Στην κορυφή του ομώνυμου λόφου ο οποίος είναι διάσπαρτος από θεμέλια κτιρίων και αρχαία μέλη σώζονται τμήματα του οχυρωματικού τείχους της αρχαίας πόλης, χτισμένα με «λεσβία οικοδομή», ενώ πλησίον της θάλασσας σώζονται τμήματα του μόλου με πελεκημένους ογκόλιθους, του αρχαίου λιμανιού. Η ζωή στο λόφο της Πύρρας συνεχίστηκε και μετά την καταστροφή της πόλης, μέχρι το μεσαίωνα.» (1)

Τη θέση της αρχαίας Πύρρας παίρνουν τα βυζαντινά Βασιλικά

Έτσι,κατά την πρωτοβυζαντινή περίοδο (324 - 642) η Μυτιλήνη παραμένει η ισχυρότερη πόλη – κράτος του νησιού. « Η Μήθυμνα έμεινε το κέντρο της Β. Α. Λέσβου και η δεύτερη σε σημασία πόλη του νησιού. Η Ερεσός εξακολούθησε να είναι το κέντρο της περιοχής, της παλιάς Ερεσίας.....Τη θέση της Πύρρας που πιθανολογείται ότι είχε πάθει κάποια σημαντική φυσική καταστροφή από την Ελληνιστική Εποχή, φαίνεται ότι συνέχισαν ως «μητροκομία» τα παραλιακά Βασιλικά με το κάστρο τους, τη μεγαλοπρεπή Βασιλική τους - τη μεγαλύτερη απ' τις ως τώρα γνωστές παλαιοχριστιανικές της Λέσβου - που ίσως να ήταν έδρα της θρυλούμενης επισκοπής "Στρογγύλης".» (2)

Το κάστρο των Βασιλικών

Στό λοφίσκο πούναι κοντά στην παράλια τοποθεσία Άχλαδερή, ανακαλύφθηκαν τά ίχνη τής πολίχνης τών βυζαντινών Βασιλικών μέ τό έρειπωμένο κάστρο τους. Σέ μέγεθος άποδεικνύεται άξιόλογο κάστρο, κι' ό λόγος είναι πώς μέσ' στόν χώρο του ήταν χτισμένη καί ή μικρή πόλη. Νά, λοιπόν, άκόμα μιά περίπτωση περιτείχιστης μονάδας κι' αυτό κάνει τό κάστρο τών Βασιλικών ν' άναφέρεται συχνά σέ περιγραφές έπισκεπτών κατέχοντας μιά σημαντική θέση σπουδαιότητας στό νησί. Συνήθως τήν τετάρτη. (3)

Τα βυζαντινά Βασιλικά ως μητροκομιά

«Η **Μητροκομιά** ήταν μια σπουδαία μορφή γεωργικού συνεταιρισμού που αναπτύχθηκε στη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. Τις μητροκομίες αποτελούσαν ομάδες μικροϊδιοκτητών αγροτών (κωμητών) που συγκροτούνταν σε κοινότητες για τη καλλιέργεια της γης στη περιοχή τους. Οι Μητροκομίες άρχισαν ν' ακμάζουν από τον 9ο αιώνα προς αντιμετώπιση των μεγάλων τότε ιδιοκτητών γης που είχαν μετατραπεί σε δυνάστες και που ήταν άρχοντες και στρατιωτικοί του Βυζαντίου, μάλιστα δε και ευαγή ιδρύματα μέχρι και μοναστήρια.

Έτσι οι μητροκομίες απετέλεσαν αυτόνομες κοινότητες διοικούμενες εξ ιδίων αρχόντων των οποίων το όνομα μεταλλάσσεται κατά διάφορες εποχές της δράσης τους. Από δημοσιονομικής άποψης αυτές θεωρούνταν ως ένα αδιάσπαστο σύνολο που γράφονταν στους φορολογικούς καταλόγους με αντίστοιχη ευθύνη έναντι του κράτους για το συνολικό φόρο που βάρυνε αναλογικά τα καλλιεργούμενα κτήματά τους.» (4)

*(Μια Νεαρά του Ρωμανού (922) αναφέρει τη **μητροκομιά** ως πρωτεύουσα κοινότητας με ξεχωριστά προνόμια. Άλλη Νεαρά του Κωνσταντίνου του Δ' Πορφυρογέννητου (947), αναγνωρίζει **ομάδα χωρίων**, μ' άλλα λόγια την αγροτική κοινότητα, ως νομικό πρόσωπο.)*

«Ενδιαφέρουσα είναι η εικόνα της “κόμης” που βγαίνει από τη διήγηση του Λόγγου. Η λεσβιακή “κόμη” δεν ήταν ένα δεμένο οικιστικά σύνολο. Αποτελείτο από “αγροικίες” των γαιοκτημόνων της Μυτιλήνης, που απείχαν μεταξύ τους αρκετά. Οι “αγροικίες” ήταν κτήματα μικτά, γεωργικά και κτηνοτροφικά. Σε καθεμία ήταν εγκατεστημένη και μια οικογένεια καλλιεργητών και βοσκών, που αποτελούσαν τους “κωμήτας”, οι οποίοι είχαν μεταξύ τους κάποια κοινοτική σχέση. Πάντως η οικονομική και κοινωνική τους θέση δε φαίνεται να ήταν αξιοζήλευτη. Η σχέση των καλλιεργητών και των βοσκών με τους “δεσπότες” των κτημάτων ήταν σχέση δουλείας ή δουλοπαροικίας. Το δικαίωμά τους πάνω στα προϊόντα των κτημάτων ήταν πολύ κατώτερο του 50%, γιατί η παροχή του ποσοστού αυτού, “της ημισείας μοίρας”, αναφέρεται από το Λόγγο σαν εξαιρετική χάρη του “δεσπότη”, ανέλπιστο σχεδόν δώρο.» (5)

Βασιλικά

«Η τριγωνική περιοχή της Λέσβου που ορίζεται απ' την δεξιά παραλία τού κόλπου της Καλλονής, τις άκτες ως τὰ Βατερά και τή νοητή γραμμή από δώ ίσαμε τήν Άγλαδερή, κατά τούς Βυζαντινούς χρόνους τού τέλους τής πρώτης χιλιετηρίδας και τούς κατοπινούς χρόνους, φαίνεται αποτέλεσε μίαν ιδιαίτερου ενδιαφέροντος περιοχή στό νησί. Μάλιστα συμπεραίνεται πώς εκεί επικρατούσε και διαφορετικό καθεστώς, μιάς κάποιας φεουδαλικής μορφής.

Η καταπράσινη πεδιάδα, μιά απ' τίς εύφορότερες τού νησιού, τότε ανήκε στους αυτοκράτορες προσωπικά ή σέ πρόσωπα συγγενικά και τού στενού περιβάλλοντός των. Βέβαια δέν είναι γνωστό τί είδους καλλιέργεια γινόταν στά βασιλικά κτήματα, φαίνεται όμως πώς οί κτήτορες τής Πόλης έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον χτίζοντας κάστρο και πύργους γιά τήν προστασία τους.

Πολύ πιθανό εκεί νά περνούσαν και τόν καιρό τής ανάπαυσής των.

Σέ παλιές χαλκογραφίες και χάρτες (ένα τέτοιο απόσπασμα δημοσιεύεται εδώ) διαβάζει κανείς τις λέξεις: Colona Vasilika .

Colona , λέξη λατινική, σημαίνει γεωργός. ‘Αργότερα στη νεολατινική γλώσσα και όπως φαίνεται μέχρι σήμερα, διατήρησε την έννοια του άποικου, του γεωμοιρίτη, του εκμισθωτή γαιών, του Μυτιληναϊκού κισιμτζή (τουρκ: Kisim κομμάτι, μερίδα). Ντόπιοι κατά πάσα πιθανότητα επιχειρηματίες, εκμεταλλεύονταν τα βασιλικά κτήματα για λογαριασμό των ιδιοκτητών και, κρατώντας τη νόμιμη μοίρα για να περάσουν τη χρονιά, τους άπεδιδαν τη μερίδα του λέοντος.

‘Εδώ κι’ εκεί κτίσματα εξασφάλιζαν την ήσυχία του τόπου, την άκεραιότητα της περιουσίας κι’ οι φρουροί προφανώς έλεγχαν την άφοσίωση και τιμιότητα των καλλιεργητών.» (6)

(γεώμορο (το) γεωμόρ-ου -ων (λόγ.) το τμήμα της συγκομιδής που δίνει ο καλλιεργητής ως μίσθωμα στον ιδιοκτήτη του κτήματος. ETYM < μεσν γεώμορον < αρχ. γεωμόρος «αυτός που κατέχει μερίδιο γης» < γεω- « γη) + -μορος < μείρομαι «μοιράζω, παίρνω το μερίδιό μου»). (Μπαμπινιώτης)

(Τέτοιες « κόμες» , που είχαν Μητροκομία τους τα παράλια Βασιλικά, υποθέτω ότι υπήρχαν από την περίοδο αυτή στον Άτζηρκο, στη Λαπτισή , στον Κ’στό στον Άγιο Παύλο, στον Άι- Δημήτρη και σε άλλα σημεία , όπως μαρτυρούν ερείπια παλαιοχριστιανικών εκκλησιών και ίχνη οικισμών στις περιοχές αυτές .)

Τα Βασιλικά τόπος εξορίας υψηλών προσώπων

Κατά την μεσοβυζαντινή περίοδο (642 - 1071) « οι τόποι και τα κτίσματα της βασιλικής καλλιέργειας δέν άργησαν να γίνουν και τόποι έξορίας ύψηλών προσώπων, μιάς έξορίας τίς περισσότερες φορές καθ’ δλα πολυτελοϋς και άνετης, φτάνει οι έξόριστοι να ήταν μακριά από ραδιουργίες και ίντριγκες στην Κωνσταντινού Πόλη.

‘Απ’ την κοινωνική θέση και τό ε!δος των έξορίστων — δλοι λίγο-πολύ βασιλικά πρόσωπα — πολλοί παρασύρθηκαν να πιστέψουν πώς από δώ πηγάζει τ’ δνομα Βασιλικά. Δέν είν’ άλήθεια.

Στήν άναφορά στό παλάτι των βασιλιάδων, παρατίθεται ένας μακρύς κατάλογος έξορίστων. Πιστεύω πώς σ’ αυτόν τον καστρόπυργο κατ’ άποκλειστικότητα έμεναν μόνο οί έγκλειστοι. Φοβάμαι μόνο, μή τυχόν συχνός συνωστισμός άνεπιθύμητων για την Πόλη προσώπων, δημιούργησε την άνάγκη να φυλακίζονται πότε-πότε και στα ύπόλοιπα κτίσματα που άναφέρθηκαν. Δυστυχώς οι περισσότερες πηγές, δταν μιλάν για τόπο έξορίας δέν κάνουν διάκριση άνάμεσα στην όλη περιοχή Βασιλικά και στην όμώνυμη μόνο πόλη μέ τό κάστρο.» (7)

« Το 802 η αυτοκράτειρα Ειρήνη η Αθηναία, μια απ’ τις πιο αμφιλεγόμενες γυναίκες του Βυζαντίου, ...μετά από ένα βίο θυελλώδη, γεμάτο μηχανορραφίες και αποτρόπαια εγκλήματα, αναγκάστηκε σε παραίτηση από το νέο αυτοκράτορα Νικηφόρο. Ασθενής αποσύρθηκε στο γυναικομονάστηρο της Πριγκηπονήσου, που η ίδια είχε ιδρύσει. Θεωρήθηκε όμως επικίνδυνη, αν παρέμενε τόσο κοντά στην Κωνσταντινούπολη και γι’ αυτό εξορίστηκε στη Λέσβο όπου και πέθανε το 803.

Εδώ πρέπει να τεθεί το ζήτημα: Ερχόμενοι στη Λέσβο οι διακεκριμένοι έξόριστοι, πού άραγε να έζησαν; Να έχουν σχέση τα παράλια μεσαιωνικά Βασιλικά με τη διαμονή τους στο νησί; Οι ερευνητές της Ιστορίας της Λέσβου απαντούν καταφατικά στο ερώτημα αυτό, αλλά διαφωνούν στην ετυμολογία των Βασιλικών: Άλλοι αποδέχονται ότι εκεί βρίσκονταν “βασιλικά κτήματα” κι άλλοι “διά το τους βασιλείς ποτέ οικοδομήσαι ταύτα λαμπρώς”. (8)

« Τήν Ειρήνην ἀκολούθησαν, ὁ πατριάρχης Ἰγνάτιος, γιὸς τοῦ αὐτοκράτορα Μιχαήλ τοῦ Ραγκαβέ, ὁ Νικόλαος Στουδίτης, οἱ ἀδελφοὶ Λεκαπνηνοὶ ἀπ’ τοὺς ὁποίους μάλιστα ὁ λεγόμενος Στέφανος ἐκτελέστηκε δηλητηριασμένος στή Μήθυμνα τήν ὥρα πού κοινωνοῦσε, κατὰ διαταγή ἄλλης δαιμόνιας γυναίκας τῆς Θεανῶς.

‘Ὁ Λέων Φωκᾶς καθὼς κι’ ὁ πρωτοξάδερφος τοῦ Νικηφόρου Φωκά. ‘Ακόμα, στό παλάτι τῶν βασιλιάδων πέρασε πολλὰ κι’ ἀσχημα χρόνια, γεμάτα ἐξευτελισμούς καὶ ταπεινώσεις, ὁ μετέπειτα αὐτοκράτορας Κωνσταντῖνος ὁ ἐπιλεγόμενος Μονομάχος.»(9)

Από τον Κατάνια στους Γατελούζους και από τους Γατελούζους στους Τούρκους

Κατά την υστεροβυζαντινή περίοδο (1071 – 1355) «Μέ τήν πιθανότερη αιτιολογία, διὰ τὴν ἀκραιφνῶς βασιλικὴν κάστρο μιά προσβολὴ ἐναντίᾱ του θά δημιουργοῦσε σοβαρότερες ἀπ’ τίς συνηθισμένους συνέπειες ἢ ὅτι, γιὰ τήν ἴδια πῖο πάνω αἰτία, ἡ ἀμύνα θά ἦταν τόσο σθεναρὴ ὥστε ν’ ἀπογοητέψει ἐκ τῶν προτέρων τοὺς πολιορκητῆς, πολεμικὰ ἐπεισόδια εἶναι τελειῶς ἀγνωστα γύρω ἀπ’ τὸ κάστρο αὐτό.

Τὸ μόνον γεγονός πού ἐμείνει στήν ἱστορία, εἶναι πὼς μαζί μέ τὰ περισσότερα, πρόδωσε τὸν αὐτοκράτορα καὶ παρέδωσε τὰ κλειδιά τῶν πυλῶν στὸν ἐπιδρομέα Dom.Cattaneo. Τίποτ’ ἄλλο.» (10)

«Τὸ 1275 ὁ Γενοβέζος ναυτικὸς Ἀνδρέας Κατάνια κατέλαβε τὴ Νέα Φώκαια κι ἐγκαταστάθηκε ἐκεῖ με τὴν ἀδεία τοῦ Μιχαήλ Η’ Παλαιολόγου, ὡς ἀρχοντας φόρου ὑποτελής στο Βυζάντιο. Ὁ γιὸς τοῦ Ἀνδρέα Δομένικος Κατάνια, ἐπωφελοῦμενος ἀπὸ τὴν παράλυση τοῦ βυζαντινοῦ κράτους, ἐπὶ Ἀνδρονίκου Γ’ Παλαιολόγου ἔπαυσε νὰ πληρώνει τὸ φόρο ὑποτελείας κι ἀφοῦ συμμαχησε με τὸ δούκα τῆς Νάξου Νικόλαο Σανούδο καὶ τῆς Σπιλιώτες τῆς Δήλου, ἐπέδραμε κατὰ τῆς Λέσβου καὶ κατέλαβε αἰφνιδιαστικὰ – τὸ 1335 – τὰ φρούρια τοῦ νησιοῦ ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς Ἐρεσοῦ καὶ τῆς Μήθυμνας, ὅπου οἱ κάτοικοι προέβαλαν γενναία ἀντίσταση. Ἐτσι ἐγένε κύριος τῆς Μυτιλήνης καὶ μετέφερε ἐκεῖ τὴν ἐδρα τοῦ ἀπὸ τὴ Νέα Φώκαια. Ἀλλὰ ἐναντίον τοῦ ἦλθε ὁ τῆς ο Ἀνδρόνικος Γ’, καταδίωξε τὰ πλοῖα τοῦ Κατάνια, συνέλαβε μερικά, ἐφοδίασε τὰ φρούρια Ἐρεσοῦ καὶ Μήθυμνας καὶ ἀποβίβασε στρατό ὑπὸ τὸν Ἀλέξιο Φιλανθρωπινὸ γιὰ νὰ ἀνακαταλάβει καὶ τὰ ὑπόλοιπα φρούρια τοῦ νησιοῦ, ἐπιχείρηση τῆς πού ἀποδείχτηκε μάταιη.

.....
Τὸ 1355 – εἴκοσι χρόνια μετὰ τὴν ἐπιδρομὴ τοῦ Κατάνια στή Λέσβο – ἡ νῆσος παραδόθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰωάννη Η’ στο Γενοβέζικο δυναστικὸ Οἶκο τῶν Cattilusio, ἀπὸ τῆς ὁποίους παραδόθηκε τῆς Τούρκους τὸ 1462.» (11)

Από τα βυζαντινά Βασιλικά στον Βασιλικιώτη και από τον Βασιλικιώτη στα σημερινά Βασιλικά

Κατά την περίοδο της πρώιμης τουρκοκρατίας « καὶ συγκεκριμένα κατὰ τὸν 16^ο καὶ 17^ο αἰῶνα θὰ συγκροτηθεῖ τὸ οικιστικὸ δίκτυο τοῦ νησιοῦ, τὸ ὁποῖο ἐπιβιώνει σε γενικὲς γραμμὲς μέχρι σήμερα. Οἱ παραλιακοὶ οικισμοὶ τοῦ νησιοῦ, πού εἶχαν διατηρηθεῖ κατὰ τὴ ρωμαϊκὴ καὶ βυζαντινὴ περίοδο θὰ ἐρημωθοῦν κυρίως λόγω τῆς ἐξάρσης τοῦ πειρατικοῦ φαινομένου καὶ οἱ κάτοικοί τῆς θὰ μετοικήσουν τῆς τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ νησιοῦ σε τόπους μὴ ορατοὺς ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀπὸ τὴ θάλασσα.

Παράλληλα με την κατάργηση του θεσμού των σπαχήδων, που σαν άλλοι ακρίτες είχαν λάβει ως ανταμοιβή των στρατιωτικών υπηρεσιών της τσιφλίκια και οικισμούς, παρατηρούνται νέες πληθυσμιακές μετακινήσεις της τόπους που βρίσκονταν κοντά της χώρους παραγωγής των λεσβιακών προϊόντων. Πράγματι από της 150 και πλέον οικισμούς που αριθμούσε η Λέσβος στα μέσα του 16^{ου} αιώνα θα επιβιώσουν ως τα μέσα του 19^{ου} αιώνα μόλις 75. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ευρύτερη περιοχή του Πολιχνίτου. Ο Πολιχνίτος η κυριότερη κωμόπολη της περιοχής που χρονολογείται τουλάχιστον από το 1548, απορρόφησε σταδιακά της κατοίκους των παρακείμενων οικισμών, γεγονός το οποίο ενισχύεται τόσο από την ετυμολογία του ίδιου του τοπωνυμίου (πολίχνη = μικρή πόλη), όσο και από τη σχετική προφορική παράδοση. Από της παρακείμενους οικισμούς άλλοι θα επιβιώσουν (Λισβόρι, Βρίσα, Σταυρός ή Βούρκος) άλλοι θα εξαφανισθούν, της το Δαμάνδρι, ο Κατάπυργος, η Αιγίδα, ο Άγιος Νικόλαος και η Απλοθύρα, άλλοι θα μετακινηθούν της το εσωτερικό (π.χ. τα παράλια μεσαιωνικά Βασιλικά θα μεταφερθούν στη θέση όπου βρίσκεται το σημερινό χωριό) και τέλος άλλοι θα συνενωθούν μεταξύ της, της στην περίπτωση της Γρύπας, που στον όψιμο 19^ο αιώνα θα αποτελέσει συνοικία του Πολιχνίτου.» (12)

« Πιστεύουμε πώς ολόκληρη ή τριγωνική περιοχή που όριστηκε πιο πάνω, ήταν γνωστή ως Βασιλικά. Συνώνυμη ήταν και ή πολίχνη με τό φρούριο, που δέσποζε στην περιοχή. Και , επί τουρκοκρατίας — βεβαιώνει ό Στ. ‘Αναγνώστου— όταν τά πάντα για τό Βυζάντιο χάθηκαν, τ’ όνομα Βασιλικά διατηρήθηκε σαν τοπωνύμιο για τά χωριουδάκια που σιγά-σιγά ξεπετάχτηκαν : Βρίσα, Λισβόρι, Πολιχνίτος, Γρίπα και Βασιλικιώτης. Τό τελευταίο συγκεκριμένα πιστεύεται πώς ιδρύθηκε από γεωργούς και γεωμόρους που προέρχονταν άπ’ τό κάστρο της πολίχνης των Βασιλικών.

Πολύ άργότερα, κάθε χωριό άπαλλάχτηκε άπ’ τήν έπωνυμία νά λέγεται Βασιλικό χωριό και μόνο ό Βασιλικιώτης μετωνομάστηκε πιά μόνιμα σέ Βασιλικά, άνάμνηση της παλιάς αίγλης.» (13)

Σημείωση : Στα αποσπάσματα διατηρήθηκε βασικά η ορθογραφία των πηγών.

1. Ο ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΧΩΡΙΩΝ ΤΗΣ ΕΠΑΡΧΙΑΣ ΜΥΤΙΛΗΝΗΣ
ΚΑΤΑ ΤΑ ΕΤΗ 1567 - 1652

Τοῦ Ἀρχιερέως τῆς Μυτιλήνης Ἰγνατίου.

1) Κάστρον	14) Ἄντρια δέκα	27) Γεῖρος
2) Ἀκρωτήριον	15) Ἀσώματος	28) Μηστιγνά
3) Χάλικας	16) Βασιλικά	29) Θεομή
4) Λουτρὰ	17) Βουσιὰ	30) Πάμφιλα
5) Γέρας	18) Πολιχνίτος	31) Ἀφάλαν
6) Μεσαγρός	19) Γρίππα	32) Μόρια
7) Σκόπελος	20) Ἅγιος Νικόλαος	33) Τόπος Ἐρεσσοῦ ..
8) Πλωμάρι	21) Λισβόριον	34) Μεσότοπος
9) Ἀμπελικῶν	22) Κατάφυργος	35) Ἄγροα
10) Κάτω Τρίτος	23) Βασιλικιώτης	36) Τένεδος
11) Ἴππειος	24) Δαμάντρι	37) Μοσχονήσι
12) Κεράμια	25) Κυδωνίας Κυδῶνα	38) Αἰγίδα
13) Ἄγία Σιών	26) Πηγὴ	

(14)

(1) <http://www.agiaparaskevi.net/history.htm>

(2) <http://www.e-istoria.com/a5.html> : Η ΛΕΣΒΟΣ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ (324 – 1355)

(3) Στρατής Αλ.Μολίνος : Κάστρα και Καστρέλια ,σελ.41, Αθήνα 1984.

(4) <http://el.wikipedia.org/wiki> (4)Πηγές :*Νεώτερον Εγκυκλοπαιδικόν Λεξικόν Ηλίου* τ.13^{ος}, σ.513

(5) <http://www.e-istoria.com/a5.html>: Η ΛΕΣΒΟΣ ΤΗΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΕΠΟΧΗ (324 – 1355) ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

(6)Στρατής Αλ.Μολίνος : όπ.π.σελ.39

(7) Στρατής Αλ.Μολίνος :όπ.π. σελ.40

(8) <http://www.e-istoria.com/a5.html>

(9) Στρατής Αλ.Μολίνος : όπ.π. σελ.42

(10) Στρατής Αλ.Μολίνος : όπ.π.σελ.41.

(11) <http://www.e-istoria.com/a5.html> : Πηγή: Το εξαίσιο συλλογικό έργο του Συλλόγου Φιλολόγων Ν. Λέσβου, *Ιστορία της Λέσβου*, Ζ' έκδοση, Μυτιλήνη 2006.

(12) Στρατής Ι. Αναγνώστου Ιστορικός, Σχολικός Σύμβουλος Φιλολόγων Ν. Λέσβου : <http://www.pnvaigaiou.gov.gr/web/guest/histlesvou#byzantine>

(13) Στρατής Αλ.Μολίνος : όπ.π.σελ.39,40

(14) Στρατή Π.Κολαξιζέλη : Θρύλος και Ιστορία της Αγιάσου, Μυτιλήνη 1947-1953,φωτομηχ.ανατ. ΦίλοπρόδουΣυλλόγου Αγιασωτών , σ.55 Αθήνα 1997

Γιώργος Ι. Αλβανός